

bila nemara pretresljiva, tako pa je za tako obsežna, dasi negativna človeška dejanja njegova osebnost vendarle preneznatna in ne dovolj nazorno očrtana. Glede tega so njegove ženske partnerice predstavljene za spoznanje bolj celovito, posebno Klementa, ki je še najbolj resnična: to, že tolikokrat prevarano dekle se vzlic porazom vedno znova pogaja za srečo, pa se iz mučne negotovosti ne more nikoli rešiti. Potemtakem bi prav ona mogla biti še najvažnejši odsev neke »razvrednotene« dobe, čeprav bi se njen lik nepomirjene eksistence s trdnejšo gradnjo lahko še močnejše in pretresljiveje razrasel. Toda zdi se, da se je piscu tovrsten namen vsaj deloma posrečilo realizirati; junakinja, ki se mi zdi sorazmeroma uspelo podana, izhaja s podeželja, iz objektivnih razlogov zapusti kmečko okolje, toda v mestu doživi razočaranje in nesrečo: na primernem socialnem ozadju izstopa njen notranji portret brezdomstva izmed vseh najbolj prepričljivo. Morda je v zvezi z avtorjevim natančnim poznavanjem tematike, ki jo je obdelal v svojih prejšnjih knjigah — bodi kakorkoli, sodeč le pričujoči prikaz, bi se dalo sklepati, da je delo na tem mestu doseglo svoj najdaljši domet. Vsi ostali nastopajoči — od zobozdravnice Nade do njenih malomeščanskih stanodajalcev in drugih — ne presegajo pisateljske zasnove; pomenijo zgolj medle poulične tipe, ki pa žal niso zadovoljivo dimenzionirani, in zato seveda ne potrebujejo izpovedne in življenske resničnosti. Ulice brez ljubezni so zategadelj v bližini miselne konstrukcije, dasiravno obravnavani tematiki ni moč oporekati, da bi ne bila eksistentna, toda v njej ne nahajamo globlje, emocionalne avtorjeve soudeležbe, ki se imenuje umetniška sugestija. V primerjavi z deloma Streli na meji in Prepozno pa pomenijo za pisca vidno nazadovanje.

Po vsem tem bi lahko zaključili, da je roman za avtorja skorajda eksperiment v vsebinskem in oblikovnem pogledu — delo sestavljajo nekako simultano, a med sabo (ne)povezane zgodbe, ki pa ni dal pričakovanega rezultata. Vendar njegov neuspeh ne izvira toliko iz zunanjih, tehničnih prijemov, kakor iz pisateljevega ne dovolj odprtega razmerja do življenjskega gradiva, ki ga je skušal preoblikovati; kot na dlani je namreč, da snov povečini ni doživela smiselne organizacije niti oživljajoče duhovne presvetlitve, skratka, z izjemo nekaj odstavkov je ostala zgolj materija. Potemtakem roman v sodobno slovensko prozo — kolikor se po svoji pomembnosti vključuje vanjo — ne prinaša ničesar opaznega: zanimiv postaja le tedaj, ko se dvigne nad formalno deskripcijo in idejno deklarativnost, izpričano v naslovu: takrat tu in tam vendarle odpira vpogled v vsaj en izsek realne današnjosti.

Jože Horvat

MATEVŽ HACE. LJUBEZEN IN OROŽJE. Nova Hacetova zbirka partizanskih zgodb nosi naslov »Ljubezen in orožje«, vendar pa se vse te zgodbe, enajst po številu, ne omejujejo samo na erotična in bojna doživljanja iz partizanskih časov, kot bi to dal slutiti naslov, marveč se gibljejo v širšem reminiscenčnem krogu. Le nekaj je novel, ki v bolj zaokroženi obliki ter s skrbneje grajeno fabulo prikazujejo ljubezenske pustolovščine partizanov, ostale posegajo na druga področja medčloveških odnosov ali pa so osredotočene na karakterje našega vsakdanjega človeka, kot so se kazali pod žarometi vojne.

* Matevž Hace, Ljubezen in orožje. Obzorja 1965.

Vsekakor se Hace tudi v tej zbirki predstavlja kot samosvoj opisovalec partizanskega življenja, saj združuje v svojih zgodbah različne pripovedne elemente: lastne spomine na resnične dogodke, invenciozno pisateljsko domišljijo ter zanimanje za prvinskost človeka v določeni situaciji. Zaradi teh različnih osnov njegove proze pa tudi zaradi raztreseno sestavljene zbirke je sicer nekoliko težje govoriti o pisateljevem spoznavnem konceptu partizanstva in ljudi v tem času, vendar pa njegova stališča v posameznih zgodbah in odnosih tako plastično udarjajo na dan, da je mogoče dokaj jasno zarisati podobo Hacetovega partizanskega, človeškega ter moralnega sveta.

Ena od najvažnejših sestavin Hacetove človeške podobe je ljubezen med moškim in žensko, a ne tiha, intimna ali šele prebujajoča se, temveč hrupno zadoščanje spolnemu nagonu ali pa vse bitje obsegajoča težnja po tem zadoščanju. Hacetovi ljudje so v obeh novelah, kjer stoji v ospredju ljubezenska zgodba (Tekmeca, Intendant Ciril), erotično že dozoreli, preizkušeni, a so sedaj zaradi vojne ali zaradi drugih vzrokov nenasičeni. V premi črti in odkrito se borijo za to zadoščanje in so pripravljeni zanj žrtvovati tudi svojo partizansko oziroma življenjsko eksistenco. Prav zavoljo tega pa je pisateljeva erotika v pričujoči zbirki že skorajda vulgarna, čeprav je taka, kot se kaže v omenjenih dveh novelah, lahko tudi resnična, zlasti lahko v izjemnih življenjskih okoliščinah. Toda pomisleku, da tej erotiki manjka subtilne notranje pogojenosti, je pač treba dodati dejstvo, da takšna premočrna ljubezen, kot jo nahajamo v »Ljubezni in orožju«, vsekakor izpričuje določeno skladnost z brutalnostjo časa oziroma orožja in je potemtakem vendarle integralni del Hacetove podobe o partizanstvu.

Zbirka vsebuje nekaj umetniško manj pretencioznih skic, ki so verjetno zrasle iz avtorjevega spominskega arhiva (Primer kurirja Feliksa, Križi in težave z novinci, Povzdigovanje, Dovolilnice, Kurirjeve skrivnosti, Prepiri v štabu, Na položaju). To so večinoma krajši zapiski o ljudeh iz nekdanjega pisateljevega okolja, zapisi in značajevke, za katere se zdi, kot da bi bili mimogrede vrženi na papir, kot da pisatelj ni imel namena iz njih oblikovati fabule in kot da že same po sebi, torej iz koncepta ven, ne silijo v večjo mero umetniškega ustvarjanja. Tako so skice sicer pristrčne, toda skoraj preveč preproste, včasih celo po sili originalne (npr. Križi in težave z novinci), razodevajo pa hvalevredno pisateljevo težnjo iskati motive tudi pri najbolj neopaznih dogodkih in ljudeh. In tako so te skice pravzaprav bolj pomembne glede na snov, medtem ko je njih umetniška obdelava slejkoprej ostala problematična.

Pomembna sestavina Hacetove podobe o partizanstvu je hierarhija činov in položajev v vojski. V nekaterih novelah ta hierarhija izrazito vpliva na usode in razporeženje ljudi (Primer kurirja Feliksa, Pozabljeni Cvetko, Usodni strel, Prepiri v štabu), drugod je le obrobna spremljevalka romantičnih, vojaških ali kakršnih koli drugih dogodivščin. Ravno ob tem elementu svoje proze pa je Hace nadalje razvil svojo človečansko etiko. Tu se prav često pojavljajo odpor do birokratskega odločanja zgoraj, zagovarjanje živega človeka pred nesmiselnim uveljavljanjem moči, razumevajoči odnos do zaslužnega borca, do malega, pozabljenega človeka, in kar je še takšnih stvari, ki so nemara v vseh časih motile umetnike in jih spodbadale k ustvarjanju. Tu in tam se Hacetov odpor proti premajhni človečnosti povzpne celo do rahle ironije, ki se je bržčas rodila šele pozneje, šele ob anomalijah sodobnega sveta in se je komaj opazno pritihtopila tudi v njegove partizanske zgodbe. To seveda

še ni ogorčenost, iz kakršne ponavadi rasejo teksti trajnejše vrednosti, je pa pristno človeška prizadetost, ki v precejšnji meri požlahtnjuje Hacetove godbe, če že ne vse, pa vsaj nekatere od njih.

Hacetova zbirka »Ljubezen in orožje« je tedaj le povprečen tekst povprečnega pisatelja, za katerega bi bilo krivično, če bi ga presojali z merili velikega umetnika, ki pa iz svojih bogatih partizanskih doživetij ter iz pristno človeškega čutenja zna ustvariti prijeten tekst. A to se mu lahko bolj ali manj posreči, kar dokazuje tudi pričujoča zbirka.

Jože Šifer

DVOJE LITERARNIH IMEN S KOROSKE. Slovenska beseda s Koroške nam je dragocena, dragocena posebej zato, ker je v naši zavesti navzoča nepreklicna resničnost našega življenja v tujejezični državni skupnosti na severu, ker vemo, v kakšnih okoliščinah se rodi in kaj vse ji brani, da bi živela tako, kot bi šlo sleherni besedi kateregakoli naroda kjerkoli na svetu. Žal, vse prej kot to. Le globoki življenjski etiki koroških samorastnikov se moramo zahvaliti, da domača beseda nekdanje Karantanije še živi. Razumljivo je, da je ob takem stanju za nas vse posebno doživetje, če na Koroškem izide knjiga slovenske besede.

Verjetno je za večino *Valentin Polanšek*, rojen 1928 v Lepeni pri Železni Kapli, neznano pesniško ime, saj se doslej ni opazneje predstavil naši javnosti, odkar pa nam je dostopna njegova zbirka *Grape in sonce** je mogoče celo s širšega stališča spregovoriti o avtorju, ker zbirka domnevno prinaša izbor celotne dosedanje Polanškove pesniške ustvarjalnosti.

Zbirka *Grape in sonce* v šestdesetih pesmih odseva življenjsko resničnost pesnika samorastnika. Osnovi okvir motivira socialna zapostavljenost bajtarskega sinu (Kdo sem, Pesem moje matere), razširja pa se v narodnostno vprašanje, saj je pesnik rasel med nacistično okupacijo, se samorastniško prebijal skozi težak in negotov poveljni čas. Središčni del zbirke izpoveduje intimnejši avtorjev svet, njegovo ljubezensko čustvovanje (Ne vem, Pri tebi), in pa precej poudarjeno življenjsko razmišljanje, povezano z razpoloženskimi motivi iz narave (Kadarkoli, Svetle dalje, Veter v travi). Na poseben način izstopajo iz zbirke pesmi o koroški zemlji. V njih poje pristna ljubezen do rodni tal in globoka vez z ljudsko tradicijo (Pozdrav Koroški, Koroška, Obirska lipa), kar vse je še vedno lahko bistveni sestavni del ljudskega življenja na Koroškem.

Pri izpovedovanju svojega pesniškega sveta Polanšek uporablja zelo različne stilne koncepte, vendar so posamezne stilne kategorije bolj izraz posameznih razvojnih stopenj, česar pa pri vsebinski kompoziciji zbirke ni mogel upoštevati. Najpreprostejša oblika Polanškovih pesmi se zgleduje še pri ljudskem oblikovanju, drugo stopnjo bi mogle sestavljati pesmi v stilu stalnih metričnih oblik, večina pesmi pa vendarle teži v svobodno zasnovan verz, ki ga v skrajnih primerih Polanšek pušča na stopnji samorastniške prvinskosti. Takrat je pesniku dragocenejše čustveno in miselno jedro kot pa zunanji okvir.

Ker je Polanškova zbirka izšla v Celovcu, ima svojo prvinsko funkcijo predvsem v celotnem družbenem življenju koroških Slovencev. Znani koroški

* Valentin Polanšek, *Grape in sonce*, Založniška in tiskarska družba z o. j. Drava, Celovec 1965.